

Henryk Bogacki

"Der apostolische Abschluss der Offenbarung Gottes", Joseph Schumacher, Freiburg-Basel-Wien 1979 : [recenzja]

Collectanea Theologica 50/2, 201-202

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE

Joseph SCHUMACHER, *Der apostolische Abschluss der Offenbarung Gottes*, Freiburg-Basel-Wien 1979, Verlag Herder, s. 336 (*Freiburger theologische Studien*, t. 114).

Autor poświęcił swą rozprawę habilitacyjną¹ analizie znanej formuły teologicznej, że objawienie Boże zakończyło się ze śmiercią ostatniego Apostoła. W trzech częściach zajmuje się kolejno naturą historycznego objawienia (s. 31—77), jego zakończeniem (s. 79—194) oraz terminem tego zakończenia (s. 195—316). Właściwie autor nie wysuwa nowej hipotezy w stosunku do znanych koncepcji wywodzących się od artykułu z r. 1956 K. Rahnera na temat natchnienia biblijnego, że okres objawienia zakończył się wraz z powstaniem ostatniego pisma kanonicznego Nowego Testamentu. Osobiście autor twierdzi, że pismem tym był list określany jako drugi List św. Piotra, powstały jego zdaniem w połowie II wieku. Wartość rozprawy polega więc przede wszystkim na dokładnym zbadaniu w świetle współczesnej teologii podstawowych problemów, jakie wiążą się z oznaczeniem terminu zakończenia objawienia.

Podtrzymując tenor formuły o zakończeniu objawienia ze śmiercią ostatniego Apostoła, J. Schumacher stosuje rozszerzone rozumienie terminu „Apostoł”, który — poza Dwunastu i św. Pawłem — ma obejmować szczególnie autorów ksiąg Nowego Testamentu. „Ostatnim Apostołem jest autor ostatniego pisma nowotestamentowego” (s. 322).

W rozprawie ważną funkcję pełni pojęcie nowotestamentowych pism pseudoepigraficznych, czyli utworów występujących pod imieniem znanych osobistości, nie zaś rzeczywistych autorów. Zdaniem Schumachera „poza autentycznymi listami św. Pawła nie można jednoznacznie i z całą pewnością wskazać autora żadnego pisma Nowego Testamentu. Ewangelie, Dzieje Apostolskie, pierwszy List św. Jana i List do Hebrajczyków nie wymieniają imienia autorów. Pozostałe listy i Apokalipsa zawierają dane, które trzeba traktować jako pseudoepigraficzne lub niemożliwe do dokładnego zweryfikowania” (s. 245).

Według autora w wypadku nowotestamentowych pism pseudoepigraficznych nie występuje świadome fałszerstwo, gdyż powstały one w środowisku ludowym, które zainteresowane było nie literaturą, ale przekazywaniem wiary, kontynuowaniem nauki Apostołów zgodnie z przeświadczeniem Kościoła, i nie cofało się przed posłużeniem się autorytetem apostołskim nawet po śmierci właściwych Apostołów. „Nowotestamentowe pseudoepigrafy są prawdziwym świadectwem objawienia, jeżeli przypadają na okres objawienia. Kiedy Kościół dostrzegł w nich pisma normatywne, uznał je jako dokumenty objawienia” (s. 251). W ten sposób okres „apostolski” w życiu Kościoła przekracza czas życia Dwunastu.

¹ Rozprawa doktorska tego autora (J. Schumacher, *Der „Denzinger”. Geschichte und Bedeutung eines Buches in der Praxis der neueren Theologie*, Freiburg-Basel-Wien 1974) została przedstawiona w *Collectanea Theologica* 36(1976) z. 2, 219—220.

Autor konkluduje: „Kiedy Kościół mówi o zakończeniu albo o dopełnieniu objawienia z końcem okresu apostołskiego, oznacza to, że okres objawienia obejmuje czas stawania się Kościoła, jego fazę konstytutywną, a więc ten okres, kiedy powstała normatywna struktura Kościoła i wiążący kształt depozytu wiary. Jest to — ogólnikowo określając — czas Kościoła pierwotnego, który jest zamknięty poprzez powstanie ostatniego pisma nowotestamentowego, drugiego Listu św. Piotra, a więc sięga przez to mniej więcej do połowy II wieku” (s. 324).

Choć wywody J. Schumachera wzbudzają w wielu punktach poważne wątpliwości, książka posiada wartość jako próba wyjaśnienia jednej z formuł teologicznych, powszechnie powtarzanych, często bez refleksyjowania nad poważnymi problemami, jakie poza nimi się kryją.

ks. Henryk Bogacki SJ, Warszawa

Walter KERN, *Ausserhalb der Kirche kein Heil?*, Freiburg-Basel-Wien 1979, Verlag Herder, s. 88.

Autor podjął problem, który z różnym natężeniem intriguje teologię niemal od początku chrześcijaństwa: czy jest możliwe zbawienie poza Kościołem? Nie jest to obszerne studium historyczne ani próba poszukiwania nowego rozwiązania. Cele broszury są znacznie skromniejsze, gdyż autorowi chodzi po prostu o zorientowanie w trudnym zagadnieniu czytelnika, który nie zajmuje się „zawodowo” teologią.

Dla ułatwienia orientacji Kern przedstawia historię twierdzenia *Extra Ecclesiam nulla salus* (s. 11—16) oraz jego uwarunkowania historyczne i powstające trudności (s. 17—27). Jednakże już od pierwszych kart Starego Testamentu występują wypowiedzi, że także poganie mogą dostąpić zbawienia (s. 28—35). Z czasem powstają w teologii różne hipotezy, które usiłują wyjaśnić, w jaki sposób ludzie nie złączeni w sposób widzialny z Kościołem mogą uczestniczyć w zbawieniu. Autora interesują przede wszystkim trzy teorie: przynależność do Kościoła *in voto*, *limbus puerorum*, ostateczna decyzja ludzka w momencie śmierci (s. 36—46). Następnie omawia nowsze rozstrzygnięcia nauczycielskie Kościoła w tej materii — aż po Sobór Watykański II włącznie (s. 47—57), jak również koncepcje teologiczne Y. Congara, H. Künga i K. Rahnera (s. 58—77). Podstawę do poszukiwania pełnego rozwiązania W. Kern upatruje w rozwinięciu nauki ostatniego soboru o Kościele jako powszechnym sakramencie zbawienia (s. 78—83).

Choć więc autor nie wnosi niczego nowego do zrozumienia konieczności Kościoła do zbawienia, jednakże jego broszura może stanowić pomoc przydatną dla jasnego wyłożenia podstawowych kwestii wiążących się z tą tezą.

ks. Henryk Bogacki SJ, Warszawa

Die Weltkirche im 20. Jahrhundert, dzieło zbiorowe, Freiburg-Basel-Wien 1979, Verlag Herder, s. XX + 834 (*Handbuch der Kirchengeschichte*, wyd. Hubert Jedin, t. VII).

Po wielu latach oczekiwania ukazał się ostatni tom podręcznika historii Kościoła poświęcony chrześcijaństwu w XX wieku. Obszerne dzieło jest owocem móżolnej współpracy 24 autorów usiłujących przedstawić okres od wybuchu pierwszej wojny światowej po koniec pontyfikatu Pawła VI. Napisanie historii Kościoła sięgającej po teraźniejszość nie jest łatwe, ponieważ przemiany w Kościele zachodzą wolno, a wiele ważnych źródeł jest niedostępnych. W dodatku różnorodność problematyki w Kościele obejmującym dziś rzeczywiście cały świat (*Weltkirche*) poważnie utrudnia realizację zamiaru. Dlatego ocena